

Titz, Karel

[Výklad Palackého, Jungmannův, Hankův; mínění Brandlovo, Tomkovo, E. Denise, Wintrovo, Tomanovo]

In: Titz, Karel. *O původu jména Žižka*. Brno: Filosofická fakulta, 1924, pp. 18-20

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/126444>

Access Date: 26. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

sice velmi nedostatečné, ale větším dílem z dobrých pramenů vzaté, takže vyjma některé maličkosti lze jest se na ně bezpečiti.“ Millauerova kniha začíná takto: „Ač Čechy na svého *Jana Žižku z Trocnova* a jeho ničící činnost mohou vzpomínati pořád jen v hlubokém zármutku, zůstává on přece v dějinách vlasti napříště mužem nezapomenutelným.“ Tomuto úvodu se nepodivíme, uvážíme-li, že to psal katolický kněz, doktor bohosloví a profesor pastorální theologie. Práce jeho o 64 str. 8^v má devět kapitol a čtyři listinné přílohy. V předmluvě konstatuje, které listiny dosud (do r. 1824) o *Žižkovi* byly známy. První kapitola mluví o *Žižkových* jménech, druhá o jeho stáří, třetí o jeho znacích (1. rodném, 2. válečném), čtvrtá o jeho chování před vypuknutím husitských nepokojů, pátá o jeho rodné krajině, šestá o jeho kajícím manifestu, sedmá o dni jeho úmrtí, osmá o jeho palcátu, devátá o jeho obrazech.

Z první kapitoly („Seine Nahmen“) se dovídáme, že mínění, jako by jméno *Žižka* znamenalo jednookého, vniklo i za hranice (do spisu G. B. von Schirach, Biographien der Deutschen, 3. díl, Vídeň 1788). „Že však jméno *Žižka* bylo jen jméno rodové čili rodinné, dokázal důkladně už Pelcel (Gesch. der Böhmen 1782, 1. díl, str. 315), neboť *Jan Žižka* měl toto jméno už na listině z r. 1378, tedy dávno před tím, než oslepl na jedno oko. Druhý dosud neznámý důkaz pro to záleží v tom, že několik osob, žijících v Čechách v téže době jako husitský vojevůdce, ale s ním nijak nespřízněných, mělo totéž jméno *Žižka*, avšak bez přídavku z Trocnova.“

V tomto poznání je veliký pokrok Millauerův proti dotavadním výkladům. Millauer uvádí m. j. dva *Žižky*: *Jana Žižku*, sládká z Budějovic, ježž zná z listiny z r. 1402, a *Jana Žižku* z Nového Města pražského z r. 1443.

Co dále M. uvádí, v tom ho sledovati nebudeme; připomeneme jen, že soudí, že se *Žižka* narodil r. 1354 a že ví, že i v novější době žijí šlechtické rodiny téhož jména (bez příbuzenství se *Žižkou*).

5.

Palacký v Popise na str. 68 zařadil jméno *Žižka* mezi jména osobní. Jungmann ve Slovníku praví, že se jméno *Žižka* v XIV. století častěji vyskytuje, jinak však ho nevykládá. Při tom zůstalo na dlouhá léta, avšak přece se, tušíme, cítila potřeba jméno *Žižka* vyložití.

A tu Václav Hanka r. 1854 v článku „Nové objasnění několika zastaralých jmen“ (Časopis Českého Musea 1854, str. 269) se pokusil

o nový výklad: „...o jménu *Žižkově* bývá posud i v cizích spisech mnoho rozličných etymologisování, já ale myslím, že je to diminutivum od *Žiha*, a *Žiha* je prostonárodně *Sigmund*, tak jako *Žibřid* — *Siegfried*, *Žofie*, *Žofka* — *Sophia*.“

Je viděti na první pohled, že tato etymologie jest po formální stránce jen nadhozena, není propracována ani přesně formulována, o doklady a postup toho vývoje pranic se nedbá, ale v podstatě — a to jde — je správná, jak uvidíme. Jak byl tento výklad přijat v širší veřejnosti české, nevíme. Snad příznivě, neboť Toman — ovšem až r. 1891 — napsal: „V době naší zhusta slychati, že příjmení *Žižka* povstalo z křestního jména *Zigmund*.“ Snad je to ohlas Hankovy etymologie.

Pro tento původ jména *Žižkova* ze jména *Zigmund* vyslovil se, Hanku však vůbec neuváděje, moravský archivář Vincenc Brandl ve svém Glossariu z r. 1876 na str. 312: „*Sich*, rectius *Zich*: *Sigismundus* alias *Sich*“ (DO)¹; na str. 386: „*Zich*, *Zych* nom. viri *Sigmund*“ a na str. 391: „*Žižka* dem. von *Žiha* nom. viri = *Sigmund*.“

Avšak pražští historikové, zdá se nám, zejména pak Tomek, chovali se k etymologii Hankově zdrženlivě, aspoň v Tomkových spisech marně hledáme stopy souhlasu.

Myslíme, že ohlasem této rezervovanosti pražských historiků je mínění Ernesta Denise o této otázce. Ve spise *Huss et la guerre des Hussites* z r. 1878 na str. 223 pozn. 1 praví: *Beaucoup d'historiens ont répété sur la foi d'Aenéas Sylvius que Zizka en tchèque signifie borgne. — C'est une erreur. Zizka est nom propre assez repandu en Bohême.* („Mnoho historiků, věříce Eneášovi Sylviovi, opakovalo, že *Žižka* znamená v češtině jednookého. Je to omyl, *Žižka* jest vlastní jméno, v Čechách dosti rozšířené.“) — Tady sluší výslovně opravití, že Eneáš Sylvius neřekl, že by *Žižka* znamenalo jednookého. —

V roce 1890 Zigmund Winter vydal své veliké dílo: *Kulturní obraz českých měst (Život veřejný v XV. a XVI. století)*. Tam v dílu prvním má knihu první (O městech a jejich obyvatelstvu), čtvrtou kapitolu: O jménech měšťanských. S dychtivostí ji pročitáme, neboť jméno *Žižka*, vyjma ovšem našeho slavného hrdinu, je přídomek i měšťanů, jak uvedl již Millauer, ba i sedláků, jak ještě uslyšíme. Avšak příjmení

¹ To znamená Desky Olomoucké. avšak Brandl neuvedl ani, v které knize desk se jméno to nalézá. ani číslo rozhodnutí ani stránku vydání, takže té doby bylo skoro nemožno, naléztí doklad jména *Sich*. Nyní podle „Ukazatele“ *Černého* lze citát najítí; viz u nás na str. 43.

tvořila se většinou až později, v druhé polovině XV. století, zejména však v století XVI. Z té doby má Winter zajímavé doklady, jež dovede aspoň podle vnějších dělidel seřaditi, shrnuje tak materiál pro badatele.

O jménu *Žižkově* čte se tu jen toto na str. 83: „Pomníkem válek husitských bylo jméno *Žižka*, jež bylo tak oblíbeno, že se do bitvy bělohorské těch *Žižků* ani nedopočítáš.“ —

Vědecky se Hankovou etymologií obíral teprve r. 1891 H. Toman. Polemisuje s ní na str. 782: „V naší době zhusta je slychati, že příjmení *Žižka* povstalo z křestního jména *Sigmund*, poněvadž prý nalézáme v XV. století častěji *Ziga* na místě *Sigmund*, *Sigmund* a tudíž *Žižka* diminutivum mohlo povstati ze *Ziga*. Avšak jméno *Ziga* se na místě *Sigmund* vyskytuje až v XV. století, po prvé r. 1414, pak hustěji v druhé čtvrti tohoto století, že by však *Žižka* bylo ze slova *Ziga* utvořené diminutivum a bylo českou formou křestního jména *Sigmundus*, toho příkladu nemáme žádného. Pouhá filologická možnost nezdá se mně ale býti důvodem dostatečným pro náhled ten.“

Dále praví, že jméno *Žižka* není křestní jméno, poněvadž se říká „dictus“ *Žižka*. Po Tomkovi (Dějepis města Prahy, 2. díl, str. 500) opakuje, že se jméno *Sigmund* objevuje u nás teprve po r. 1365. „Dle toho jest nesnadno porozuměti, že by v okolí rodiště *Žižkova* jméno to bylo tak zobecnělo, že r. 1378 již jako ustálené příjmení se u našeho *Žižky* objevilo. V době té bylo by příjmení *Žižka*, znamenalo-li *Sigmund*, prvním toho druhu označením svéprávného muže vůbec a mělo-li by býti diminutivum ze slova *Ziga*, vyskytovalo by se v listinách o několik desetiletí dříve než sama forma *Ziga*“ (str. 783). Na konec Toman vyslovuje mínění, že jméno *Žižka* vzniklo ze zaniklého slovesa nějakého, asi jako mluvka ze slova mluvíti. —

Že je diminutivum doloženo dříve než vlastní slovo, nebylo by samo o sobě nic divného, vždyť datum prvního dokladu neznámá naprosto ještě, že slovo samo nežilo již dříve. Je-li jméno *Ziga* doloženo teprve r. 1414, není tím ještě řečeno, že se nevyskytovalo dříve, nýbrž znamená to jen, že zatím neznáme staršího dokladu; vyskytovatí však se mohlo již dávno dříve. Kolik slov je zaznamenáno o celá desetiletí později, než se vynořila!

6.

Po létech devadesátých nastala delší přestávka. Teprve nález kostí čáslavských uvedl na přetřes i význam *Žižkova* jména.

V Čase ze dne 18., 19. a 20. ledna 1911, v besedě, Č. Pinsker